

GEFAD / GUJGEF 32 (2): 489-513 (2012)

**Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Derslerinde Ders Dışı
Etkinliklerin Öğretmen Görüşlerine Göre
Değerlendirilmesi¹**

**Evaluation of the Ninth Grade Geography Lessons'
Extracurricular Activities in Terms of Teachers' Opinions**

Ufuk KARAKUŞ¹, Bülent AKSOY², İbrahim GÜNDÜZ³

¹Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı,
Ankara/TÜRKİYE, ukarakus@gazi.edu.tr

²Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı,
Ankara/TÜRKİYE, baksoy28@yahoo.com

³ibrahimgunduzz@gmail.com

ÖZ

Bu çalışma dokuzuncu sınıf coğrafya derslerinde ders dışı etkinliklerin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma tarama modeline bağlı olarak nicel ve nitel yöntemlerin kullanıldığı karma model şeklindedir. Çalışma grubunun nicel verileri, Ankara Büyük Şehir sınırları içerisinde devlet orta öğretim okullarında 2010-2011 eğitim-öğretim yılında görev yapan 155 coğrafya öğretmeni ile gerçekleştirilen anket çalışmasıyla elde edilirken, nitel veriler yine aynı yerde çalışan ve maksimum çeşitlilik örneklemeyle seçilen 10 öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşme formu yoluyla elde edilmiştir. Öğretmenlerin kıdem durumu, ders yükü ve sınıf mevcudu değişkenleri çalışmada dikkate alınmıştır. Verilerin analizinden elde edilen sonuca göre; öğretmenlerin 9. Sınıf coğrafya derslerinde önerilen etkinlikleri gerekli ve uygun bulmalarına rağmen bazı etkinliklerin uygulanmadı tespit edilmiştir. Çalışmada ders dışı etkinliklerin uygulanmasında öğretmen kıdemine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak sınıf mevcudu ve ders yükü değişkenlerine göre sınıf mevcudunun daha az olduğu ve ders yükü az olan öğretmenler lehine anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya eğitimi, Ders dışı etkinlik, Öğretmen görüşleri.

---

¹ Bu çalışmanın bir kısım verileri 'Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Derslerinde Ders Dışı Etkinliklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi' (Gündüz, 2011) isimli yayınlanmamış yüksek lisans tezinden elde edilmiştir.

ABSTRACT

This study was conducted to evaluate ninth grade geography lessons' extracurricular activities in terms of teachers' opinions. The research is designed as descriptive mixed model in which quantitative and qualitative research methods is used. While the quantitative data was obtained from the questionnaire study to 155 geography teachers working in secondary schools within the boundaries of Ankara Metropolitan Government in 2010-2011 academic year, qualitative data was obtained by semi-structured interview forms which were done with 10 selected teachers who were chosen according to the maximum variation sampling method. Teachers' length of service, course load and class population study variables were taken into consideration. According to the results obtained from analysis of data; 9 of teachers were found not to implement the proposed activities although they find them necessary and appropriate to use in geography lessons. As a result, it was found that the application of extra-curricular activities was not significantly different according to seniority of the teacher. However, according to the variables such as class size, teaching load and class population, it was found significantly different in favor of teachers.

Keywords: *Geography education, Extracurricular activities, Teachers' perceptions.*

GİRİŞ

Birçok alanda çok hızlı değişim süreçlerinin yaşandığı günümüz dünyasında, en hızlı değişim süreçlerinden birisi de eğitim alanında yaşanmaktadır. Bu süreçte coğrafya eğitimi alanında gelişen bilgiye bağlı olarak değişimler kaçınılmaz olmaktadır. Geçmişten bu yana coğrafyanın nasıl öğretilmesi gerektiği, hangi yöntemlerin kullanılacağı ve nelerin öğretileceği coğrafya eğitimcilerinin en çok tartıştığı konulardır. Son dönemlerde ise bunların yanı sıra coğrafya eğitiminde yeni teknolojilerin ve coğrafi bilgi sistemlerinin ortaöğretim seviyesinde derslere nasıl adapte edileceği, bunların toplumsal projelerde nasıl kullanılacağı araştırılmaktadır (Van Der Schee, 2006; Lidstone ve Stoltman, 2007; Fitzpatrick ve Maguire, 2000; Audet ve Ludwig, 2000). Ayrıca öğrencilerin dünya vatandaşı olma yolunda yetenek ve becerilerinin nasıl geliştirileceği (Kent, 2003; Lidstone, 2003; Van Der Schee, 2003), coğrafi bakış açısının programlara nasıl yansıtılacağı ve çevre ile barışık yaşayan bireylerin nasıl yetiştirileceği coğrafya eğitiminde geliştirilmeye çalışılan diğer konular arasındadır (Morgan, 2006; Lidstone, 2003; Ballantyne, 1999). Coğrafya eğitimindeki bu gelişmeler bize etkin insan yetiştirmede coğrafyanın çok önemli olduğunu gösterirken, çevresiyle barışık yaşayan, insan-çevre etkileşimini sorgulayan ve sahip olduğu beşeri ve doğal

kaynakları en iyi şekilde değerlendiren bireyler yetiştirmemiz gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu hedeflere ulaşabilmek için öncelikle yapılması gereken, çağdaş öğretim yöntemlerinin kullanıldığı coğrafya eğitim programlarını uygulamaktır. Türkiye’de liseler için 2005 yılında uygulamaya konulan coğrafya eğitim programı da bu mantıkla hazırlanmıştır (MEB, 2005). Yapılandırmacı öğretim yaklaşımına dayanan bu program, aktif öğrenme yöntemlerinin kullanıldığı, coğrafi becerileri ve kazanımları ön plana çıkaran bir yapıdadır.

Coğrafya eğitimi üzerine yapılmış birçok bilimsel araştırma, bize coğrafya öğretiminde aktif öğrenme yöntemlerinin kullanılması gerektiğini ortaya koymaktadır. (Önal, 2008; Tokcan ve Sezer, 2003; Turoğlu, 2006; Karakuş, 2006; Karakuş 2007; Karabağ ve Şahin, 2007; Demirkaya, 2008; İncekara, 2007; Gökce, 2009; Koç ve diğ., 2010, Doğanay, 2002a; Doğanay, 2002b; Özur, 2005; Hawke, 1974; Nisancı, 1980). Bunun gerçekleştirilmesi için de eğitimin sadece sınıflarda değil, sınıf ve okul dışı öğrenme ortamları gibi birçok alanda sürdürülmesi gerektiğini göstermektedir.

Ders Dışı Etkinlikler ve Coğrafya Öğretiminde Kullanımı

Genel olarak etkinlik, bir konunun öğrenilmesine yönelik olarak, öğretmen yada öğretmen ile öğrenciler tarafından aktif öğrenme ilkelerine uygun şekilde planlanan, içeriğinde çeşitli yöntem ve tekniklerin yer aldığı, üst düzey düşünme becerilerinin de dahil, çeşitli becerilerin kullanılmasını gerektiren, bir süre ve konuyla sınırlanmış, sınıf içinde yada başka öğrenme ortamlarında gerçekleşen öğrenci faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır (Özur, 2010: 24).

Etkinlikler kullanılan tekniğe göre, uygulama süresine göre, öğrenci katılımına göre ve yapılacağı mekâna göre iki şekilde sınıflandırılabilir. Mekâna göre sınıflandırma sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikler olarak ikiye ayrılmaktadır. Sınıf içi etkinlikler sınıf ortamında ders süreci içerisinde uygulanan eğitimsel işler olarak tarif edilirken; sınıf dışı etkinlikler ders süreci dışında derslerin hedeflerini yada içeriğini konu alan, belli bir sürede, planlanmış, bireysel yada grupta gerçekleştirilen eğitimsel faaliyetler olarak tanımlanabilir.

Sınıf dışında gerçekleştirilen etkinliklerin zaman, maliyet, izin, planlama gibi birtakım zorlukları bulunmasına rağmen, öğrenme açısından kazanımları düşünüldüğünde kesinlikle uygulanması gereken faaliyetlerdir. Öğrencilerin yaşamda başarılı olabilmesi için öğrendiklerini gerçek hayata uygulayabilmelerine ve bunları problem çözmeye ne derecede kullandıklarına bağlıdır.

Eğitimsel işler olarak da belirtilen etkinlik kavramı, farklı yöntem ve tekniklerin kullanıldığı belli bir plan ve amaç dâhilinde ilerleyen tasarımlardır. Bu tasarımların oluşturulmasında öğretmen veya öğretmen-öğrenciler bir arada rol alabilirler (Yavuz, 2005, Akt. Özür, 2010:22). Moser ve Hanson (1996) etkinliklerin öğrencilerde kritik ve yaratıcı düşünme, sorgulama, problem çözmeye ve karar vermede bilgiyi uygulama becerilerini kullanmalarını sağladığını belirtmişlerdir. Etkinlikler bazı araştırmacılar tarafından (Küçükahmet, 1994; McCarty ve Anderson, 2000) sınıf içi aktiviteler olarak tarif edilirken, bazıları tarafından da (Öncül, 2000) herhangi bir mekân sınırlaması yapılmadan gerçekleştirilen eğitsel faaliyetler olarak tanımlanmaktadır.

Öğrencilerin eğitim yaşantısı boyunca sınıf içerisine hapsedilmesi ve gerçek yaşantıdan koparılması eleştirilen bir durumdur (Özür, 2010). Dewey okul ile ilgili görüşlerini belirtirken; “ *Okulun tezgahları, laboratuvarları, tarlaları, ahırları ..... olmalıdır. Amaç çocuklara bir sanat ve meslek öğretmek değil, yaparak öğrenmelerini sağlamak olmalıdır*” (Akyüz, 1979. Akt. Özür, 2010: 37) diye tarif etmektedir. Bu düşünceden hareketle sınıf dışı etkinlikler aslında öğrenme-öğretme sürecinin vazgeçilmez bir parçasıdır.

Coğrafya biliminin konuları yaparak-yaşayarak öğrenme ortamları için sınırsız fırsatlar sunmaktadır. Yaparak-yaşayarak öğrenme, eğitimde öğrenciyi merkeze alan, keşfederek, yaşantı deneyimlerine dayanarak ve aynı zamanda öğrenmeyi sınıf dışına da taşıyarak bireylerde kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Başta arazi çalışmaları ve bilimsel yakın çevre gezileri olmak üzere yapılacak ders dışı etkinlikler coğrafya öğretimi açısından son derece önemlidir. Coğrafya derslerinin klasik anlayışla sadece sınıflarda işlenmesi en çok eleştirilen konular arasındadır. Bunun yerine coğrafya dersine yönelik hazırlanmış laboratuvarların oluşturulması ve bazı konuların

sınıf ortamından çıkartılması önerilmektedir (Karakuş, 2006). Karakuş (2006) yaptığı çalışmada coğrafya laboratuvarlarının öğrenci başarısı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğunu, okul bahçesi ve okul dışı ortamların da coğrafya öğretiminde yer alması gerektiğini belirtmektedir.

2005 yılında uygulamaya konulan coğrafya öğretim programında çeşitli öğrenme alanlarına yönelik kazanımların gerçekleştirilmesi için değişik konularda kullanılacak ders dışı etkinliklere yer verilmiştir (MEB, 2005). Bu etkinlikler öğrencinin aktif olmasını sağlarken, aynı zamanda yaparak-yaşayarak öğrenme imkânı da sunmaktadır. Yürütülmekte olan coğrafya programında, sadece 9. sınıflara yönelik çeşitli öğrenme alanlarını kapsayan 13 ders dışı etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinlikler arasında coğrafya haftası düzenleme, arazi incelemeleri, bitki ve taş örnekleri toplama, çeşitli proje çalışmaları, coğrafi bilgi sistemlerinden yararlanma, internet çalışmaları, kavram haritaları oluşturma ve grup çalışmaları gibi öğrenme açısından son derece önemli uygulamalar bulunmaktadır. Coğrafya öğretiminde kazanımların gerçekleştirilmesi için bu etkinliklerin uygulanması önemle tavsiye edilmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 9. sınıf coğrafya derslerinde önerilen ders dışı etkinliklerinin öğretmen görüşlerine göre kullanılma durumu, etkinliklerin uygunluğu ve etkinliklerin uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerin belirlenmesidir. Ders dışı etkinliklerin kullanılma durumu, coğrafya öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, 9. sınıf coğrafya derslerinde önerilen ders dışı etkinliklerinin kullanımının uygunluğu ve uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerin coğrafya öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesine yönelik tarama modelinde, nicel ve nitel araştırma

yöntemlerinin karma olarak kullanıldığı bir araştırmadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. (Karasar, 1994:77). Karma araştırma ise; tek bir çalışma ya da çalışmalar dizisindeki aynı temel olgulara ilişkin nitel ve nicel veriler toplamayı, onları analiz etmeyi ve yorumlamayı içermektedir (Leech ve Onwuegbuzie, 2007).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, Ankara ili merkez ilçelerde bulunan devlet okullarında 2010-2011 eğitim-öğretim yılında görev yapan coğrafya öğretmenleri oluşturmaktadır. Örneklemi ise bu evrenden random olarak seçilen 155 coğrafya öğretmeni oluşturmuştur. Nitel bölüm için ise maksimum çeşitlilik örneklemeyle seçilen 10 öğretmene görüşme tekniği uygulanmıştır. Örneklemin çeşitlilik alanını okul türü değişkeni oluşturmuştur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada, nicel verilerin toplanması için beşli likert tipi dereceleme ve kategorik türde ölçek kullanılmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğretmenlerin mesleki durum bilgileri ile ilgili değişkenler yer alırken; ikinci bölümde coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinliklerini yerine getirme sıklıklarına ilişkin görüşlerini öğrenmek için geliştirilen 13 maddeden oluşan ölçek yer almaktadır. Ankette yer alan öğretmen görüşlerini belirlemeye yönelik likert tipi dereceleme ölçeğindeki her bir ifade için 1) Hiç bir zaman 2) Nadiren 3) Bazen 4) Çoğunlukla 5) Her zaman seçenekleri sunulmuş ve araştırmaya katılan öğretmenlerden kendileri için en uygun gelen seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Ölçek, konusunda uzman 3 öğretim üyesinin ve 6 öğretmenin görüşü alınarak hazırlanmıştır. Ölçek maddeleri oluşturulurken yürürlükte olan Coğrafya Dersi Öğretim Programında 9. Sınıf Coğrafya Dersinde yapılması tavsiye edilen ders dışı etkinlik belirtke tablosundan yararlanılmıştır.

Nitel verilerin toplanması amacıyla farklı lise türlerinden seçilen öğretmenlere uygulanmak üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme

formundaki maddeler alanında uzman 3 öğretim üyesinin ve 6 öğretmenin görüşü alınarak hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formunda iki madde bulunmaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmada; nicel verilerin istatistiksel analizinde SPSS 15.0 paket programı kullanılmıştır. 9. Sınıf coğrafya derslerinde yer alan ders dışı etkinliklerin gerçekleştirilme durumunun öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi araştırmanın bağımlı değişkenini, oluştururken; mesleki kıdem, sınıf mevcudu ve ders yükü değişkenleri ise araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmuştur. Tablo 1’de bu değişkenlere ilişkin dağılım gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Coğrafya Öğretmenlerin Kıdem, Sınıf Mevcudu ve Ders Yükü Değişkenlerine Göre Dağılımı

Değişkenler	Alt Kategoriler	N	%	Toplam (N)
Kıdem	1. 1-5 Yıl	10	6,5	155
	2. 6-10 Yıl	25	16,1	
	3. 11-15 Yıl	33	21,3	
	4. 16-20 Yıl	53	34,2	
	5. 21-25 Yıl	24	15,5	
	6. 26 Yıl ve Üzeri	10	6,5	
Sınıf Mevcudu	1. 10-20 Öğrenci	-	-	155
	2. 21-30 öğrenci	63	40,6	
	3. 30-40 öğrenci	58	37,4	
	4. 40+ öğrenci	34	21,9	
Ders Yükü	1. 10-15 saat	14	9,0	155
	2. 16-20 saat	37	23,9	
	3. 21-25 saat	47	30,3	
	4. 26-30 saat	52	33,5	
	5. 30 saat ve üstü	5	3,2	

Araştırmanın birinci alt probleminde, öğretmenlerin 9.sınıf coğrafya derslerinde yer alan ders dışı etkinliklerini kullanım durumlarına ilişkin görüşleri değerlendirilme analizinde, frekans (f) ve yüzde (%) değerleri kullanılarak yorumlar yapılmıştır. Ayrıca birinci alt problemde, araştırmanın veri toplama aracında kullanılan her bir ifade için

ortalama değerler, hesaplama ve bu ortalama ($\bar{X}$) değerlere dayalı yorumlara yer verilmiştir.

Araştırmanın ikinci alt probleminde, coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinliklerini kullanma durumlarına ilişkin görüşlerinin mesleki kıdem değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Bu alt problemin analizinde, araştırmanın veri toplama aracında yer alan her bir ifadeye ilişkin öğretmen görüşlerini mesleki kıdeme göre farklılığı için Tek Yönlü Varyans Analizi (Annova) kullanılmıştır.

Araştırmanın üçüncü alt probleminde ise, coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinliklerini kullanma durumlarına ilişkin görüşlerinin sınıf mevcudu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Bu araştırmanın çözümlenmesinde Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır.

Araştırmanın dördüncü alt probleminde coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinliklerini kullanma durumlarına ilişkin görüşlerinin haftalık ders yükü değişkinliğine göre farklılaşp farklılaşmadığı analiz edilmiştir. Bu alt problem analizinde tek yönlü varyans analizi (Anovo) kullanılmıştır.

İkinci bölümde yer alan nitel verilerin analizi şu şekilde yapılmıştır;

Nitel verilerin toplanması Ankara büyük şehir sınırları içerisinde yer alan değişik ilçelerdeki, çeşitli lise türlerinden belirlenen öğretmenler ile gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler araştırmacılar tarafından okullarda, okul yönetimi tarafından uygun görülen yerlerde yapılmıştır. Her bir görüşme ortalama 10 dk. sürmüştür. Görüşmeler sırasında ses kayıt cihazı kullanılmamış, araştırmacılar tarafından oluşturulan görüşme formu öğretmenler tarafından doldurulmuştur. Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizinde, nitel veri analizi yöntemlerinden olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirmekte ve önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). İçerik analizi için veriler, bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Daha sonra ham veri metinleri, yarı yapılandırılmış görüşme formlarında yer alan sorular doğrultusunda gruplandırılmıştır. Gruplandırılmış bu metinler üzerinde içerik

analizleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın raporlaştırılması aşamasında, katılımcılar için C1, C2, C3...şeklinde kodlar kullanılarak katılımcı isimleri gizlenmiş; görüşmelerden birebir alıntılar yapılarak güvenilirlik arttırılmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin görev yerleri ve okulları Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. Nitel Araştırmaya Katılan Coğrafya Öğretmenlerinin Okul Durumuna İlişkin Bilgiler

Branş	Okulun Bulunduğu İlçe	Okulun Türü ve İsmi
C1	Çankaya	Kurtuluş Lisesi
C2	Çankaya	Ömer Seyfettin Lisesi
C3	Etimesgut	Eryaman Lisesi
C4	Etimesgut	Etimesgut Kız Teknik ve Meslek Lisesi
C5	Sincan	Sincan Anadolu İmam Hatip Lisesi
C6	Sincan	Sincan Lisesi
C7	Sincan	Sincan Anadolu Lisesi
C8	Altındağ	Yıldırım Beyazıt Lisesi
C9	Yenimahalle	Mehmet Akif Ersoy Lisesi
C10	Yenimahalle	Batıkent Anadolu Lisesi

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma problemi ve alt problemine ilişkin analizlere yer verilmiştir.

Coğrafya Öğretmenlerinin 9. Sınıf Coğrafya Öğretim Programında Yer Alan Ders Dışı Etkinlikleri Kullanma Durumuna İlişkin Bulgular:

Araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin 9. Sınıf coğrafya öğretim programında yer alan ders dışı etkinlikleri kullanma durumuna ilişkin görüşleri Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3. Coğrafya Öğretmenlerinin 9. Sınıf Coğrafya Öğretim Programında Yer Alan Ders Dışı Etkinlikleri Kullanma Durumuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Anket Maddeleri	Cevap Seçenekleri										$\bar{X}$
	Hiçbir zaman		Nadiren		Bazen		Çoğunlukla		Her zaman		
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
1. Dönem başında coğrafya haftası düzenler misiniz?	106	68,4	29	18,7	12	7,7	3	1,9	5	3,2	1.53
2. Yakın çevrede arazi çalışmaları düzenliyor musunuz?	76	49,0	54	34,8	21	13,5	3	1,9	1	,6	1.70
3. Öğrencilerinizle doğa çalışmaları, müze gezisi, meteoroloji gezisi, taş ve bitki örnekleri toplama, beşeri unsurların incelenmesi gibi çalışmalar yapar mısınız?	27	17,4	52	33,5	54	34,8	13	8,4	9	5,8	2.52
4. Ders dışında konularla ilgili kavram ağı ve zihin haritaları oluşturma etkinliklerini kullanır mısınız?	7	4,5	16	10,3	56	36,1	52	33,5	24	15,5	3.45
5. Çeşitli konularda ders dışı etkinlik olarak öğrencilerinize harita çizimine ve incelemesine yönelik çalışmalar yaptırır mısınız?	5	3,2	6	3,9	52	33,5	62	40,0	30	19,4	3.68
6. Öğrencilerinize konularla ilgili slogan, afiş hazırlama gibi etkinlikler yaptırır mısınız?	28	18,1	39	25,2	49	31,6	31	20,0	8	5,2	2.69
7. Konularla ilgili internet araştırmaları verir misiniz?	3	1,9	7	4,5	31	20,0	62	40,0	52	33,5	3.99
8. Konularla ilgili animasyon ve uydu fotoğrafları hazırlayıp, öğrencilerinize ders dışı inceleme etkinlikleri yaptırır mısınız?	16	10,3	33	21,3	49	31,6	33	21,3	24	15,5	3.10
9. Öğrencilerinize ders dışında çeşitli konularda tablo ve grafik oluşturma etkinlikleri verir misiniz?	11	7,1	21	13,5	70	45,2	36	23,2	17	11,0	3.17
10. Öğrencilerinize konularınızla ilgili belgesel film izlettirir misiniz?	8	5,2	27	17,4	65	41,9	36	23,2	19	12,3	3.20
11. Öğrencilerinize görsel sunu hazırlama ödevi verir misiniz?	7	4,5	18	11,6	47	30,3	49	31,6	34	21,9	3.55
12. Konularla ilgili inceleme, araştırma raporları ve metinler oluşturma gibi etkinlikler yaptırır mısınız?	3	1,9	32	20,6	52	33,5	54	34,8	14	9,0	3.28
13. Öğrencilerinize grup çalışmaları (araştırma, tartışma, sunu vb.) yaptırır mısınız?	4	2,6	21	13,5	53	34,2	54	34,8	23	14,8	3.46

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde öğretmenlerin en çok kullandıkları etkinliklerin; konularla ilgili internet araştırmaları ($\bar{X}=3.99$), harita çizme ve incelemesine yönelik

çalışmalar ($\bar{X}=3.68$), görsel sunu hazırlama ($\bar{X}=3.55$), grup çalışmaları ($\bar{X}=3.46$) ve ders dışında konu ile ilgili kavram ağı ve zihin haritaları oluşturma ($\bar{X}=3.45$) çalışmalarının olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin en az tercih ettikleri etkinlikler ise coğrafya haftası düzenleme ($\bar{X}=1.53$), yakın çevre arazi incelemeleri ($\bar{X}=1.70$) ve doğa gezisi, müze çalışmaları, meteoroloji gezisi, taş ve bitki örnekleri toplama, beşeri unsurların incelenmesi ($\bar{X}=2.52$) gibi çalışmalardır.

Coğrafya Öğretmenlerinin 9. Sınıf Coğrafya Öğretim Programında Yer Alan Ders Dışı Etkinlikleri Kullanma Durumuna İlişkin Görüşlerinin Kıdem Değişkenine Göre Farklılığı:

Mesleki kıdem değişkenine göre coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinlikleri kullanma durumlarına ilişkin görüşlerinin farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmış ve bu değişkene ilişkin analiz sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Coğrafya Öğretmenlerinin Ders Dışı Etkinlikleri Kullanma Durumlarına İlişkin Görüşlerinin Kıdem Değişkenine Göre Farklılığı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Kıdem	N	$\bar{X}$	S	F	P
1.1-5 yıl	10	38.50	9.22	1.094	.366
2.6-10 yıl	25	39.60	6.51		
3.11-15 yıl	33	39.39	7.05		
4.16-20 yıl	53	40.45	8.44		
5.21-25 yıl	24	38.96	7.71		
6.26 yıl ve üstü	10	34.20	9.84		
Toplam	155	39.33	7.92		

Tablo 4’teki varyans analizi sonuçlarına göre, araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinlikleri kullanma durumlarına ilişkin görüşleri kıdem değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir [$F_{(5-149)}=1.094$; $p>.05$]. Başka bir

anlatımla coğrafya öğretmenlerinin sahip oldukları hizmet süresi ders dışı etkinlikleri kullanma durumları üzerinde herhangi bir farklılık oluşturmamıştır.

Coğrafya Öğretmenlerinin 9. Sınıf Coğrafya Öğretim Programında Yer Alan Ders Dışı Etkinlikleri Kullanma Durumuna İlişkin Görüşlerinin Mevcudu Değişkenine Göre Farklılığı:

Sınıf mevcudu değişkenine göre coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinlikleri kullanma durumlarına ilişkin görüşlerinin farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmış ve buna ilişkin analiz sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Coğrafya Öğretmenlerinin Ders Dışı Etkinlikleri Kullanma Durumlarına İlişkin Görüşlerinin Sınıf Mevcudu Değişkenine Göre Farklılığı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Sınıf Mevcudu	N	$\bar{X}$	S	F	P	Fark Tukey
1. 21-30	63	41.44	6.82	3.970	.021	1-2
2. 31-40	58	38.05	6.91			
3. 41 ve üstü	34	37.59	10.41			
Toplam	155	39.33	7.92			

Tablo 5’teki varyans analizi sonuçlarına göre, araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinlikleri kullanma durumlarına ilişkin görüşleri sınıf mevcudu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir [$F_{(2-152)}=3.970$; $p < .05$]. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, 21-30 mevcutlu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması ($\bar{X}=41.44$) ile 31-40 mevcutlu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması ($\bar{X}=38.05$) arasında 21-30 mevcutlu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu bulgu, sınıf mevcudu azaldıkça ders dışı etkinlikleri öğretmenlerin daha fazla kullandıklarını göstermektedir.

Coğrafya Öğretmenlerinin 9. Sınıf Coğrafya Öğretim Programında Yer Alan Ders Dışı Etkinlikleri Kullanma Durumuna İlişkin Görüşlerinin Ders Yüğü Değişkenine Göre Farklılığı:

Haftalık ders yüğü değişkenine göre coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinlikleri kullanma durumlarına ilişkin görüşlerinin farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmış ve buna ilişkin analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Coğrafya Öğretmenlerinin Ders Dışı Etkinlikleri Kullanma Durumlarına İlişkin Görüşlerinin Ders Yüğü Değişkenine Göre Farklılığı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Ders Yüğü	N	$\bar{X}$	S	F	P	Fark Tukey
1.10-20 saat	51	42,21	6,95	5.367	.006	1-2
2.21-25 saat	47	37,70	8,88			1-3
3.26 saat ve üzeri	57	38,09	7,29			
Toplam	155	39,33	7,92			

Tablo 6'daki varyans analizi sonuçlarına göre, araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinlikleri kullanma durumlarına ilişkin görüşleri haftalık ders saatlerine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir [$F_{(2-152)}=5.367$; $p < .05$]. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Tukey HSD çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, 10-20 saat ders yüküne sahip öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması ($\bar{X}=42.21$) ile haftalık ders saati 21-25 saat ($\bar{X}=37.70$) ve 26+ saat olan coğrafya öğretmenlerinin görüşlerinin ortalaması ($\bar{X}=38.09$) arasında 10-20 saat ders yüküne sahip coğrafya öğretmenlerinin lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu bulgu, coğrafya öğretmenlerinin haftalık ders yüğü azaldıkça ders dışı etkinlikleri daha fazla kullandıklarını göstermektedir.

Araştırmanın nitel verilerine ilişkin içerik analizine ilişkin bulgular:

Uygulanmakta olan coğrafya dersi programında önerilen ders dışı etkinlikleri uygun buluyor musunuz? Neden?" sorusuna öğretmenlerin tamamı programda yer alan etkinlikleri uygun bulduklarını belirtmişlerdir. Bu konuda öğretmenlerin görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

C6: " Çevre koşulları ve okulun fiziki şartları elverişli olduğu takdirde, önerilen etkinliklerin uygulanmasının, öğrenciler açısından yararlı olacağını düşünüyorum. Çünkü nazari bilgilerden ziyade, uygulamalı ve görsel yapılan eğitim faaliyetleri öğrenciler üzerinde daha kalıcı etki bırakmaktadır"

C7: "Genel olarak uygun buluyorum. Ancak bazı etkinliklerin uygulanmasında öğretmen bilgi ve becerilerinin yetersiz olabileceğini düşünüyorum. Örneğin taş ve bitki toplama. Bu faaliyet gerçekleştirilirse öğretmen kaynaklı sıkıntılar ortaya çıkabilir."

C10: "Programda önerilen etkinlikler uygun, projeler kolay, anlaşılır, internet araştırmaları, slogan hazırlama..... gençlerin düzeyine uygun. Okullardaki bazı eksiklikler giderildiğinde, etkinliklerden öğrenciye yansıtacak başarı düzeyi artacaktır. Bu eksiklikler: Öğrenci (Bilgi+donanım eksikliği) Öğretmen (Kadro eksikliği + Donanım eksikliği İdare (Etkinliklere katılım + Sorumluluk Paylaşımı) Okul (Sınıf Eksikliği, materyallerin olmaması)

Öğretmenlerin ders dışı etkinlikleri uygun bulmalarındaki öne çıkan nedenler; etkinliklerin öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerini sağlaması, görselleşmeyi sağlaması ve uygulamalı olmasıdır. Bu konudaki bazı öğretmenlerin düşünceleri aşağıda belirtilmektedir.

C2: " Evet uygun buluyorum. Çünkü insanların yaşam alanları coğrafi alanlardır. Yaşamış olduğumuz yeri özelliklerini görsel çalışma sistemleri ile daha iyi kavrar ve etkin oluruz"

C4: “ Özellikle öğrencilerin doğa ile iç içe olmaları gereken bir ders için böyle çeşitli uygulamalarda bulunmaları ve yaparak- yaşayarak öğrenme atmosferinde olmaları coğrafya dersi için çok önemli bir noktadır.”

C1: “ Evet uygun buluyorum. Görmek yaşamak en iyi öğrenme şeklidir.”

C8: “ Görsel destek sağlar. Yarak-yaşayarak öğrenmeyi sağlar. Öğretimi ezbere dayalı olmaktan kurtarır, zevkli hale getirir.”

C5: “ ... Coğrafya dersine uygulama dersi niteliği kazandırabilir. Buna bağlı olarak coğrafyanın mekânı kullanma ve planlamadaki etkin rolü ortaya çıkabilir.”

“Programdaki ders dışı etkinliklerin uygulanmasında karşılaştığımız sorunlar nelerdir?” sorusuna verilen cevapların ortak noktası bazı ders dışı etkinliklerin uygulamasında karşılaşılan güçlüklerdir. Özellikle çevre gezileri ve arazi çalışmaları etkinliklerinin maddi boyutu, programdan ve ders yoğunluğundan kaynaklanan zaman sıkıntısı öğretmenlerin görüşlerindeki ortak noktalardır. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir.

C2: “ gezi ve inceleme yapmak için zaman ve kaynak sıkıntısı çekilmektedir. Bunun dışında diğer çalışmalar gerekli materyaller bulunursa uygulanabilir.”

C3: “ .... Bu tür etkinlikleri ve gezileri yapmak için maddi imkânlar ve destekler yetersizdir. Bürokratik engeller vardır. Bize bu çalışmaları yapacak yeterli ücret ve destek verilmemektedir.”

C4: “ Özellikle zaman sıkıntısı. Ders saatlerinin bu uygulamaları hazırlamak ve kontrol etmek için yeterli olmaması. Ayrıca bazı öğrencilerinin maddi durumlarının bu hazırlıklar için yeterli olmaması.”

C5: “ – Program yoğunluğ

- Gereklı alt yapıyı oluşturacak maddi ve mekân sorunu,

- Gezi ve incelemeler için zaman, ulaşım ve formaliteler sorunu”

C9: “ – Yakın çevre arazi çalışması yapmak için alınacak izinler, formaliteler öğretmeni uzaklaştırmaktadır.

– Yakın çevreye yapılacak gezilerde finansal sorunlar yaşanmaktadır.”

C10: “ ... Gelelim etkinliklerde bir türlü gerçekleştiremediğimiz coğrafyanın olmazsa olmazlarından, arazi çalışmaları (idari + ekonomik + prosedür) bu nedenlere bağlı olarak sekteye uğruyor. Bu çevresine ve coğrafya dersine karşı sevginin artmasına neden olacaktır. Bakanlıkça okullara gezi bütçesi ayrılması gezileri kolaylaştırabilir.”

Ders dışı etkinliklerin uygulanmasında karşılaşılan sorunlardan öne çıkan öğretmen görüşlerinden okulların fiziki imkânları ve özellikle coğrafya laboratuvarları veya dersliklerinin olması gerektiği görüşüdür. Bu konu ile ilgili bazı öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir.

C2: “ Okullarda coğrafya sınıf laboratuvarlarının oluşturulmasına karşılık bu tandasdaki çalışmaların daha verimli hale geleceği kesindir. Ancak bu fiziki mekânlar genellikle oluşturulmamıştır. Bu çalışmaları zorlaştıran bir faktördür.”

C3: “ Ancak bu etkinlikleri uygulayabilmek için, okulumuzun fiziki ortamı uygun değildir. Çünkü bunları yapabilmek için bir coğrafya sınıfı veya laboratuvarı gerekmektedir.”

C9: “ okullarda coğrafya laboratuvarları olmaması öğretim programlarının yeterli düzeyde uygulanamamaktadır.”

Yukarıda belirtilen sorunların yanı sıra; sınıflarda öğrenci sayısının fazla olması, programın yoğun olması, öğrencinin bilgi düzeyi, öğretmenin ders yükü, müfredat konusunun öğretmenler tarafından anlaşılabilmesi ve teknolojik eksiklikler öğretmen görüşlerinde yer bulan sorunlardandır. Bir öğretmen, sınavlar nedeniyle öğrenci katılımının olmamasını da neden olarak göstermiştir.

C1: “ - Müfredat 9. sınıfta yoğun ve diğer derslerinde yoğunluğu nedeniyle gerekli zamanı ayıramıyorlar.

- 11 ve 12. sınıfta sınavlar nedeniyle etkinliklere katılma istekleri az ve yine zaman yetmiyor.

- İlköğretimden bilgi eksikliği ile geliyorlar. Kendi alt yapılarını tamamlamada sıkıntı çekiyorlar.

- Sınavla üniversiteye gidilen bir ülkede proje ve etkinlik için zaman ayırmada çelişki yaşıyor. Sadece bir kısım öğrenci bunlara vakit ayırıyor.”

C5: “ - Program yoğunluğu

- Gerekli alt yapı oluşturacak maddi ve mekan sorunu.....

- Müfredat programının öğretmenler tarafından tam olarak kavranamaması ve bunun için gerekli hizmet içi eğitimin eksik yada olmama

- Evde ya da okulda herkes için internete ulaşmanın herkes için ayrı imkânda olması.”

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Orta öğretim 9. Sınıflarda Coğrafya derslerinde ders dışı etkinliklerin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesinin araştırıldığı bu çalışmada, araştırmanın nicel ve nitel verilerinin analizden sonra ortaya çıkan bulgular ile bu bulguların yorumlanmasından şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın nitel verilerinin analizinden elde edilen bulgulara göre, araştırmaya katılan coğrafya öğretmenlerinin tamamının, 9. sınıf coğrafya dersi öğretim programında önerilen ders dışı etkinliklerini uygun bulduğu görülmektedir. Ancak birkaç öğretmen çevre koşulları ve okulların fiziki durumlarının elverişli olması, okul idaresinin sorumluluk alması ve öğretmen-öğrenci yeterliliklerinin bulunması şartıyla etkinliklerin uygun olabileceğini belirtmektedirler. Öğretmenlerin ders dışı etkinlikleri uygun

bulmalarındaki öne çıkan nedenler; etkinliklerin öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerini sağlaması, görselleşmeyi sağlaması ve uygulamalı olmasıdır. Ders dışı etkinlikler öğretmenler tarafından uygun bulunmasına karşılık, hem nicel hem de nitel araştırma bulguları, coğrafya öğretmenlerinin ders dışı etkinlikleri yeteri kadar kullanamadıklarını göstermektedir. Bu bulgu değişik alanlarda ders dışı etkinliklerin kullanımı ile yapılan çalışmalarla da desteklenmektedir (Aslan, 2000; Çalışkan, 2000; Mazman, 2007; Özü, 2010).

Öğretmenlerin uygulayamadıkları etkinliklerin başında coğrafya haftası gelmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %68,4'ü bu etkinliği hiçbir zaman uygulamadıklarını belirtmektedirler. Aynı şekilde yakın çevrede arazi çalışmaları 4/5 oranında hiçbir zaman ve nadiren olarak belirlenirken, doğa çalışmaları, müze gezisi, taş ve bitki örnekleri toplama, meteoroloji gezisi, beşeri unsurların incelenmesi çalışmaları da uygulanmayan etkinliklerdir. Bu tür etkinliklerin uygulanmasında maddi imkanlar, zaman ve resmi prosedürler önemli etkenlerdir. Bu etkinliklerin çoğunlukla yapılamamasının nedenlerini, çalışmaya katılan öğretmenlerinde maddi imkânların kısıtlı olması, programın ve ders yüklerinin yoğun olması, resmi prosedürün fazla olması ve yöneticilerin sorumluluk almaması olarak belirtmektedirler. Araştırmanın bu konudaki bulgularını başka bilimsel çalışmalarda (Whitney, 1992; Çulha, 2006; Mazman, 2007; Özü, 2010) desteklemektedir.

Araştırma bulgularına göre en çok uygulanan ders dışı etkinlik, konularla ilgili internet araştırmalarının olduğu görülmektedir. Yine bulgulara göre harita çizme ve inceleme, görsel sunu hazırlama, çeşitli konularda grup çalışmaları yaptırma, konularla ilgili kavram ağı, zihin haritaları gibi uygulamalar yaptırma çalışmaları çoğunlukla uygulanan etkinlikler arasında yer almaktadır. Bu etkinliklerin çok uygulanıyor olmasının nedenleri; fazla maliyetli olmamaları, internetin yaygınlaşması ve ulaşılabilir hala gelmesi, resmi izin prosedürlerinin olmaması ve daha çok öğrencilerin kolay ve bireysel yapabildiği işler olmasından kaynaklanabilir. Özü'de (2010) yaptığı çalışmada öğretmenlerin en çok seçtiği ders dışı etkinliklerin araştırma konuları olduğunu belirtmektedir.

Öğretmenler önerilen ders dışı etkinliklerden; slogan, afiş hazırlama, animasyon ve uydu fotoğrafları hazırlayarak ders dışında incelemeler yaptırma, tablo, grafik oluşturma etkinlikleri, belgesel film izleme, konularla ilgili inceleme ve araştırma raporları ve metinler oluşturma çalışmalarını bazen kullandıkları görülmektedir. Bu etkinliklerin bazen kullanılıyor olmasının nedenleri olarak da; coğrafya laboratuvarlarının olmaması, fiziki alt yapının yetersiz olması, öğrenci yeterliliklerinin istenilen seviyede olmaması, programın yoğun olması, sınıfların kalabalık ve öğretmen ders yükünün fazla olması gibi etkenler gösterilebilir. Gerçekte de bu tür ders dışı etkinliklerin uygulanması okulların alt yapı imkânları, teknik desteğin olması ve sınıflardaki öğrenci sayısının belirli kapasiteyi aşmaması gereklidir.

Ders dışı etkinliklerin uygulanması hakkında öğretmen görüşlerini etkileye bilecek bazı değişkenler incelendiğinde; kıdem değişkeni açısından etkinliklerin uygulanmasına verilen yanıtlara bakıldığında 0-5 yıllık deneyimi olan bir öğretmenle, 26 ve üstü yıllık deneyimi olan bir öğretmenin aynı yanıtları verebildiği görülmüştür. Bu da bize öğretmenlerin kıdem açısından etkinlikleri uygulamada farklı olmadıklarını göstermektedir. Ancak sınıf mevcudu ve ders yükü değişkenine göre, ders dışı etkinliklerin uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşlerinde farklılık olduğu tespit edilmiştir. Sınıf mevcudu değişkeninde 21-30 mevcutlu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması ($\bar{X}=41.44$) ile 31-40 mevcutlu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması ($\bar{X}=38.05$) arasında 21-30 mevcutlu sınıflarda görev yapan öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık göstermektedir. Bu durum bize sınıf mevcudu azaldıkça ders dışı etkinliklerin daha fazla uygulandığını göstermektedir. Öğretmenlerde ders dışı etkinliklerin uygulanmasında karşılaştıkları güçlükleri belirtirken, sınıf mevcudlarının fazla olmasının etkinlikleri uygulamayı zorlaştırdığını belirtmişlerdir. Ders yükü değişkenine göre öğretmen görüşleri analiz sonuçlarına göre; 10-20 saat ders yüküne sahip öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması ($\bar{X}=42.21$) ile haftalık ders saati 21-25 saat ($\bar{X}=37.70$) ve 26+ saat olan coğrafya öğretmenlerinin görüşlerinin ortalaması ($\bar{X}=38.09$) arasında 10-20 saat ders yüküne

sahip coğrafya öğretmenlerinin lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu bulgu, coğrafya öğretmenlerinin haftalık ders yükü azaldıkça ders dışı etkinlikleri daha fazla kullandıklarını göstermektedir. Etkinliklerin uygulanmasında karşılaşılan güçlükler arasında bu durum da belirtilmiş, ders yüklerinin daha az olması gerektiğini öğretmenler tarafından vurgulanmıştır. Zaten bu tür uygulamaların yapılabilmesi için ders yükü ve sınıflardaki öğrenci sayıları çok önemli etkenlerdir. Sadece ders dışı etkinliklerde değil, aslında çağdaş öğretim yöntemlerinin uygulanabilmesi için de bu iki temel konu en çok dikkat edilmesi gereken değişkenler içerisinde yer almaktadır.

Öneriler

Ders dışı etkinliklerin öğretmenler tarafından uygun bulunduğu fakat yeteri kadar uygulayamadıkları göz önünde bulundurulduğunda uygulamayı aksatan sorunların ortadan kaldırılması için aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

Ders dışı etkinliklerin sınıf seviyesine uygun olarak hazırlamaları gerekmektedir. Sınıf içi ve dışı sınırlılıkları ve uygulanabilirliği doğrudan bilen, uygulayıcısı olan öğretmenlerdir. Yaşadıkları sorunların da tecrübesiyle ders dışı etkinlikler yeniden tasarlanmalı ve yapım aşamasında etkin rol almaları gerekmektedir.

Öğrencilerin ders dışı etkinliklere olan bakış açılarının, isteklerinin, yeterlilik düzeylerinin olumlu olmadığı öğretmenler tarafından belirtilmektedir. Konunun önemini öğrenci tarafından yeteri kadar iyi anlaşılamadığını ortaya çıkarmıştır. Etkinliğe geçilmeden konunun ve etkinliğin önemi anlatılmalı ve isteklendirilmelidir.

Konu aynı zamanda öğretmen faktörüyle ilintilidir. Öğretmen konunun önemini önce kendisi benimsemeli ve daha sonra öğrenciye benimsetmelidir. Bunun yolu da doğru ve etkin hizmet içi eğitim almalarından geçmektedir.

Ders dışı etkinlikleri, ortak bir ders kitabıyla tüm okullarda okutulan ders kitaplarında yerini almıştır. Fakat tüm okulların soysa-ekonomik durumları ve fiziki olanakları eşit değildir. Fiziki şartları yetersiz olduğu okullarda ders dışı etkinliklerin yapımında zorlanıldığı açık bir gerçektir. Bunun giderilmesi için tüm okulların bu etkinlikleri tam ve anlamlı şekilde yapabilecek şartlara dönüştürülmesi gerekmektedir.

Coğrafya derslerinde bu tür etkinliklerin gerçekleştirilebilmesi için okullarda gerekli alt yapının oluşturulması ve özellikle coğrafya laboratuvarlarının kurulması önerilmektedir.

Ders dışı etkinliklerin yapıla bilmesi için sınıf mevcudu ve ders yükü çok önemlidir. Sınıfların fiziki kapasitesinin ve öğretmen mevcudunun bu durum gözetilerek artırılması gerekmektedir.

Özellikle bazı etkinlikler maddi imkânsızlıktan dolayı gerçekleştirilememektedir. Bunların gerçekleşmesi için okullara imkânlar çerçevesinde ödenekler ayrılmalı ve bunların amaç dışı kullanımı engellenerek arazi çalışmaları, müze gezisi vb. etkinlikler muhakkak uygulanmalıdır. Coğrafya öğretimi için bu çok önemli bir unsurdur. Ayrıca bu tür gezile öğretmenlerin isteğine bırakılmayı senelik zorunlu uygulamalar haline getirilmelidir.

Ders dışı etkinliklerin daha etkin olmalarını sağlamak amacıyla etkinlik için ayrılan zaman tekrar gözden geçirilmelidir. Ders için ayrılan zaman ve ders dışı etkinliklerin bir arada yürütülmeleri için yeterli zaman verilmesi gerekmektedir. Bir ders içinde ayırabilecekleri zaman kadar haftada ayırabilecekleri zamanda göz önünde bulundurulduğunda haftalık ders yüklerinin hafifletilmesi önerilmektedir. Ders yükü içinde, ders dışı etkinliklerin önemi azalmaktadır. Ders dışı etkinlikler ders içinde ve dışında, öğretmenlerin uygulayabilir olmaları için hazır hale getirecek uygun şartlar oluşturulması önerilmektedir.

Ders dışı etkinlikler hazırlanırken sınırlılıklar düşünülmelidir. Tüm ülke ve okul şartları düşünülerek hazırlanmalıdır. Karşılaşılan zorluklar ve imkânlar geri bildirim alınarak tekrar gözden geçirilmelidir.

Uygulamanın gerçekleşmesinde en önemli sorunlardan biri de ders dışı etkinliklerin öğretmenlerin isteğine bırakılmasıdır. Ders dışı etkinlikler öğretmenin isteğine bırakılmamalıdır. Ders planı hazırlanırken ders dışı etkinlikler de yapılması gereken faaliyetler kapsamına alınmalıdır.

Ders dışı etkinlikler, okul bahçesinde, çevrede, evde ve diğer okul dışı alanlarda gerçekleştirilmektedir. Genel zamanın evde geçtiği düşünüldüğünde velilere önemli

görevler düşmektedir. Bu bağlamda konunun önemi velilere anlatılmalı ve öğretmenle veli işbirliği halinde olmalıdır. Öğrenciyi teşvik edici ve yol gösterici olmaları önerilmektedir.

Okul yönetiminin de bu konuda gerekli yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Önceden bilgilendirilmesi gerekmektedir. Etkinlik için önceden gerekli hazırlıklar ve planlar yapılmalı, öğretmene ve öğrenciye gerekli şartları sağlayıcı konumda olmaları önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aslan, A. (2000). *İlköğretim kademesinde Okutulan Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretim Sürecinde Kullanılan Metotlar Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, Zonguldak
- Audet, R. ve Ludwig, G. (2000). *GIS in Schools*, California: Esri Press.
- Ballantyne, R. R. (1999). Teaching Environmental Concepts, Attitudes and Behaviour Through Geography Education: Findings of an International Survey. *International Research in Geographical and Environmental Education* 8(1), 40-58.
- Culha, B. (2006). *Tarihsel Mekânlarda Keşfederek Çğrenme Yoluyla Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Öğrenci Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Çalışkan, H.(2000). *İlköğretim Okulları I. Kademesi 4. Ve 5. Sınıflar Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan Eğitim Yöntem ve Teknikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretim Programı anabilim Dalı. Niğde
- Demirkaya, H. (2008). Coğrafya Öğretiminde Eleştirel Düşünme Stratejileri ve Sorgulama Yoluyla Öğrenmenin Kullanımı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 89-116.
- Doğanay, H. (2002a). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Doğanay, H. (2002b). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri: Orta Öğretimde Coğrafya Eğitiminin Esasları*, İstanbul: Aktif Yayınları
- Fitzpatrick, C., Maguire, D. J. (2000). *GIS in Schools: Infrastructure, Methodology and Role*. In D. R. Green, (ed.), *GIS: A Sourcebook for Schools*. (pp. 62-73). Taylor & Francis.
- Gökce, N. (2009). Türkiye’de Öğretmen Yetiştirmede Coğrafya Eğitiminin Sorunları ve Öneriler, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (2), 721-768.

- Gündüz, İ. (2011). *Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Derslerinde Ders Dışı Etkinliklerin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Hawke, S. (1974) *Out of The Classroom, Into The Field*. Boulder Colorado: ERIC. Clearinghouse for Social Studies, *Social Science Education*.
- İncekara, S. (2007). Orta Öğretim Coğrafya Eğitiminde Uluslar arası Eğilimler ve Türkiye Örneği, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 16, 109-130
- Karabağ, S. ve Şahin, S. (Editörler). (2007). *Kuram ve Uygulamada Coğrafya Eğitimi*, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Karakuş, U. (2006). *Coğrafya'da İklim Konularının Öğretiminde Deney Yönteminin Öğrenci Başarı Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karakuş, U. (2007). Deney Yöntemi ve Coğrafya Öğretiminde Kullanılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-19.
- Karasar, N. (1994) *Araştırmalarda Rapor Hazırlama*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Kent, W. A. (2003). *Geography and Information and Communications Technologies: Some Futures Thinking*. In R. Gerber, (ed.) *International Handbook on Geographical Education* (pp. 337-344). The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Koç, H., Aksoy, B., Sönmez, Ö.F., Yeşiltaş, M. (2010) Öğretim Sürecinde Öğrencileri Aktif Kılan Etkinlikler ve Etkinliklere Dayalı Coğrafya Öğretimi, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 181-196
- Küçükahmet, L. (1994). Öğretim İlke ve Yöntemleri. Ankara: Gazi Büro Yayınevi.
- Leech, N.L. ve Onwuegbuzie, A.J. (2007). A typology of mixed methods research designs. *Qual Quant*. 43, 265-275
- Lidstone, J. (2003). *Relevant Knowledge, Skills, and Values in Geographical Education*. In R. Gerber, (ed.) *International Handbook on Geographical Education* (pp. 35-46). The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Lindstone, J. & Stoltman, J. (2007). Sustainable Environments or Sustainable Cultures. Research Priorities. *International Research in Geographical & Environmental Education*, 16(1), 1-4.
- Mazman, F. (2007). *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Gezi Gözlem Metodunun Uygulanmasına İlişkin Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. gazi Osman Paşa Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- MC Carthey, A., Anderson, L. (2000). Active Learning Techniques Versus Traditional Styles: Two Experiment From History and Political Science. *Innovative Higher Education*, 24(4), 279-294.

- MEB, (2005). *Coğrafya Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Morgan, J. (2006). *Discerning Citizenship in Geography Education*. In J. Lindstone and M. Williams, (eds.), *Geographical Education in a Changing World: Past Experience, Current Trends, and Future Challenges* (pp. 213–227). The Netherlands: Springer.
- Moser, S. Ve Hanson, S. (1996). *Notes on Active Pedogogy, A Supplement to The Active Learning Modules*, Washington DC: Association of American Geographers
- Nisancı, A. (1980). Okullarda coğrafya öğretimi hakkında bazı düşünceler. *Atatürk Üniv. Edeb. Fak. Aras. Derg.*, 12 (2), 243-250.
- Önal, H. (2008). *Coğrafya Öğretiminde Aktif Öğrenme Uygulamaları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3410
- Özür, N (2005). *Coğrafya Öğretiminde Aktif Öğrenme Yöntemlerinin Kullanılması*, Avcı, S. Ve Turoğlu, H. (editörler), Ulusal Coğrafya Kongresi 2005 Bildirileri, Türk Coğrafya Kurumu
- Özür, N.(2010). *Sosyal Bilgiler Dersinde Sınıf Dışı Etkinliklerin öğrenci Başarısına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tokcan, H. ve Sezer, A. (2003). İş Birliğine Dayalı Öğrenmenin Coğrafya Dersinde Akademik Başarı Üzerine Etkisi. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 227-242.
- Turoğlu, H. (2006). Ortaöğretim Coğrafya Müfredatında Yapılandırmacı Öğrenme. *Türk Coğrafya Dergisi*, 47, 115-130.
- Van Der Schee, J. (2003). *New media will accelerate the renewal of geographic education*. In R. Gerber, (ed.) *International Handbook on Geographical Education* (pp. 205- 213). The Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Van der Schee, J. (2006). *Geography and New Technologies*. In J. Lindstone and M. Williams, (eds.) *Geographic Education in a Changing World*. IGU Commission on Geographical Education, p185–193, Springer, The Netherlands.
- Whitney, P. (1992). *Childrens Out of School Activites*. Paper Presented Annual Meeting of The National Reading Conference, San Antonio.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

SUMMARY

This study aims to determine the status of realization of the extra-curricular activities in 9th class geography lessons and teachers' views about the extracurricular activities. Quantitative data in the study was obtained from 155 teachers working in various schools in the central districts of Ankara. The scale was developed in 5 likert type according to expert opinions by researchers for this lesson in geography class. Qualitative data was obtained through interviews with 10 teachers selected from different schools. Quantitative data was analyzed by SPSS 15.0 package program and qualitative data was subjected to content analysis.

According to the data obtained from the study, all teachers found appropriate extracurricular activities in the 9th Class geography lesson. However, they cannot do on most of the events due to problems encountered in the implementation of activities. Among the reasons of these problems; there are financial budget shortages, procedural difficulties and challenges, student and teacher shortcomings, classroom overcrowding and excessive course load. Quantitative data showed in the results obtained that some of the activities were hardly implemented. Main activities that haven't been implemented, there are field studies, neighborhood trips and geography week. It is seen that teachers mostly use internet research among the activities. According to the findings, again, survey findings and analysis, preparation of visual presentations, group workshops on various topics, remodeling, concept network related issues and mind maps are among the activities. Variables affecting the use of extra-curricular activities have been identified as the class population and course load. It is seen that teachers who has less class population and less course load might use activities more.

In order to properly use extra-curricular activities in geography lessons, physical facilities of schools should be developed, procedures related and financial problems should be solved. Teachers need to be equipped with necessary specifications to apply your extracurricular activities, and regional differences in the planning of activities and facilities should be taken into consideration.